

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ



دانشکده کشاورزی

بخش اقتصاد کشاورزی

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته مهندسی کشاورزی

گرایش اقتصاد کشاورزی

---

تأثیر سرکوب مالی بر رشد زیربخش های کشاورزی ایران

---

مؤلف:

محمد قطب الدینی قاسم آباد

استاد راهنما:

دکتر حسین مهربانی بشرآبادی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا زارع مهرجردی

دی ماه ۱۳۹۳



این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

**بخش اقتصاد کشاورزی**

**دانشکده کشاورزی**

**دانشگاه شهید باهنر کرمان**

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو: محمد قطب‌الدینی قاسم آباد

استاد راهنما: دکتر حسین مهربانی بشرآبادی

استاد مشاور: دکتر محمدرضا زارع مهرجردی

داور ۱: دکتر حمید رضا میرزایی خلیل آباد

داور ۲: دکتر صدیقه نبی‌نیا

نماینده تحصیلات تکمیلی در جلسه دفاع: دکتر بهرام بختیاری

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده: دکتر مجید رحیم پور

**حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.**

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم ...

پدر جان، از تو هر چه می گویم، باز هم کم می آورم ...

خوشید شدی و از روشنائی ات جان گرفتیم

در ناامیدی ما نامزم را کشیدی و لبریزم کردی از شوق

اکنون حاصل دستان خسته ات، رزم من هستیم شد.

به خود تبریک می گویم که تو را دارم و دنیا با همه بزرگیش، مثل تو را ندارد ...

و تو ای مادر، ای شورا نکلنیزترین غزل شعر آفرینش ...

ای روح مهربان، مستی ام

تو رنگ شادی هایم شدی و لحظه ها را با تمام وجود از من دور کردی

عمری حشمتی ها را به جان خریدی تا اکنون توانستی طعم خوش پیروزی را بر من بچشانی ...

پروردگارا ...

نه می توانم موهبتان را که در راه عزت من سفید شد، سياه کنم و نه برای دست های پینه بسته شان که شمره تلاش برای افتخار من

است، مرهبی دارم. پس توفیقم ده که هر لحظه سگر کزارشان باشم و ثانیه های عمرم را در عصای دست بودنشان بگذرانم.

و تقدیم به برادر و خواهرانم ...

به همسفران مهربان زندگیم ...

که با هم آغاز کردیم، در کنار هم آموختیم و به امید هم به آینده چشم می دوزیم.

قلبم لبریز از عشق به شاست و خوشبختی تان تنهای آرزویم.

## شکر و قدردانی

شکر و پاس خدا را که بزرگترین امید و یاور در لحظه لحظه زندگیست...

با پاس از سه وجود مقدس

آن که ناتوان شد تا من به توانایی برسم

آن که مویزش سپید شد تا من رو سفید شوم

و آنان که عاشقانه سوختند تا گرما بخش وجودم و روشن کر راهم باشند...

پدرم

مادرم

و اساتیدم

استاد راهنمای کرانقدرم، دکتر حسین مهربانی بشرآبادی

استاد مشاور عزیزم، دکتر محمد رضا زارع مهر تردی

اساتید محترم و داوران کرامی ام، دکتر حمید رضا میرزایی خلیل آبادی و دکتر صدیقه نبی نیان

استاد ارجمندم، دکتر الهام خواجه پور

جناب آقای کوپیه زاده و مهندس قدیمی

تامی دوستان و همراهان، همیشگی ام

به پاس حافظه سرشار و کرامی امید بخش وجودتان، به پاس قلب های بزرگتان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در پناهتان به

شجاعت می گراید و به پاس محبت های بی دریغتان که هرگز فروکش نمی کند...

بوسه بردستان پر مهرتان

## چکیده

دستیابی به رشد اقتصادی بالا و پایدار، همواره مورد نظر برنامه‌های اقتصادی کشورها بوده است. بخش کشاورزی یکی از بخش‌های اقتصادی جهت دستیابی به بسیاری از شاخص‌های اقتصادی از جمله کاهش فقر و ایجاد اشتغال، می‌باشد. این مطالعه تأثیر شاخص‌های سرکوب مالی از جمله، نرخ بهره حقیقی، شکاف نرخ ارز رسمی و آزاد، تفاوت نرخ تورم ایران و جهان و نسبت بدهی دولت به حجم نقدینگی، بر رشد زیربخش‌های کشاورزی ایران شامل زیربخش زراعت و باغبانی، دامپروری، شیلات و جنگل با استفاده از مدل رشد سولو و روش داده‌های ترکیبی، را بررسی کرده است. نتایج حاکی از تأثیر غیرمستقیم تمام شاخص‌های سرکوب مالی در زیربخش‌ها است به طوری که در زیربخش زراعت و باغبانی یک درصد افزایش در شاخص‌های نرخ بهره حقیقی، شکاف نرخ ارز رسمی و آزاد، تفاوت نرخ تورم ایران و جهان و نسبت بدهی دولت به حجم نقدینگی به ترتیب باعث کاهش رشد به میزان ۰/۰۴، ۰/۲۴، ۰/۱۱ و ۰/۲۵ درصد و در زیربخش دامپروری کاهش ۰/۱۲، ۰/۱۴، ۰/۲۸ و ۰/۱۷ در-صدی رشد این زیربخش را به همراه دارند. همچنین در زیربخش شیلات، به غیر از شاخص نرخ بهره حقیقی که تأثیر معنی‌داری بر رشد این زیربخش ندارد، کاهش در رشد به میزان ۰/۰۴، ۰/۰۴ و ۰/۱۴ درصد در اثر یک درصد افزایش در سایر شاخص‌های سرکوب مالی، صورت می‌گیرد. در نهایت در زیربخش جنگل‌داری، به جز شاخص‌های نرخ بهره حقیقی و شکاف نرخ ارز رسمی و آزاد، که در رشد این زیربخش تأثیر معنی‌داری ندارند، افزایش در دو شاخص دیگر سرکوب مالی، تفاوت نرخ تورم ایران و جهان و نسبت بدهی دولت به حجم نقدینگی به میزان یک درصد، به ترتیب کاهش ۰/۱۲ و ۰/۰۳ درصدی رشد در این زیربخش را باعث می‌شوند. با توجه به نتایج پیشنهاد می‌شود، سیاست‌گذاری در بخش کشاورزی با نگاهی به سیاست‌های کلان‌کشوری صورت گیرد و به رابطه‌ی منفی بین سرکوب مالی و رشد این بخش توجه خاصی مبذول شود. در صورتی که دولت‌ها در جهت رها سازی تدریجی سیاست سرکوب مالی از جمله حقیقی سازی نرخ بهره گام بردارند و همچنین در بلندمدت به سمت رقابتی حرکت کنند، سرکوب مالی کاهش می‌یابد و منجر به رشد ارزش افزوده در زیربخش‌های کشاورزی می‌شود.

واژگان کلیدی: داده‌های پنل، زیربخش‌های کشاورزی، سرکوب مالی، مدل سولو.

## فهرست مطالب

صفحه

عنوان

### فصل اول: کلیات و مفاهیم

- ۱-۱- مقدمه ..... ۲
- ۲-۱- ضرورت انجام تحقیق ..... ۴
- ۳-۱- اهداف تحقیق ..... ۵
- ۴-۱- فرضیات تحقیق ..... ۵
- ۵-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ..... ۵
- ۶-۱- بخش کشاورزی و اهمیت آن در اقتصاد ایران ..... ۶
- ۷-۱- سرکوب مالی ..... ۷
- ۸-۱- سرکوب مالی و نقش آن در رشد اقتصادی ..... ۷
- ۹-۱- ساختار پایان نامه ..... ۸

### فصل دوم: مروری بر منابع

- ۱-۲- مقدمه ..... ۱۰
- ۲-۲- مطالعات انجام شده در داخل کشور ..... ۱۰
- ۳-۲- مطالعات انجام شده در خارج کشور ..... ۱۷
- ۴-۲- جمع‌بندی ..... ۲۶

### فصل سوم: مبانی نظری و روش‌شناسی تحقیق

- ۱-۳- مقدمه ..... ۲۸
- ۲-۳- مفهوم سرکوب مالی ..... ۲۸
- ۳-۳- آثار و پیامدهای ناشی از سرکوب مالی ..... ۳۰
- ۴-۳- مدل رشد سولو ..... ۳۱

- ۳-۵- معرفی مدل تحقیق ..... ۳۳
- ۳-۵-۱- مدل رشد زیربخش‌های کشاورزی ..... ۳۳
- ۳-۶- تصریح مدل‌های تحقیق ..... ۳۶
- ۳-۶-۱- مبانی داده‌های تابلویی ..... ۳۶
- ۳-۶-۱-۱- مدل داده‌های ترکیبی سری زمانی - مقطعی (تابلویی) ..... ۳۶
- ۳-۶-۱-۲- انواع مدل‌ها در داده‌های ترکیبی ..... ۳۷
- ۳-۶-۱-۲-۱- مدل اثرات ثابت ..... ۳۷
- ۳-۶-۱-۲-۲- مدل اثرات تصادفی ..... ۳۸
- ۳-۶-۱-۳- آزمون‌های تشخیصی ..... ۳۹
- ۳-۶-۱-۳-۱- آزمون چاو ..... ۳۹
- ۳-۶-۱-۳-۲- آزمون هاسمن ..... ۴۰
- ۳-۶-۱-۳-۳- آزمون ضریب لاگرانژ (LM) ..... ۴۰
- ۳-۶-۱-۴- آزمون ایستایی در داده‌های ترکیبی ..... ۴۱
- ۳-۶-۱-۴-۱- آزمون لوین و لین (LL) ..... ۴۱
- ۳-۶-۱-۴-۲- آزمون ایم، پسران و شین (IPS) ..... ۴۱
- ۳-۶-۱-۴-۳- آزمون فیشر ..... ۴۲
- ۳-۶-۱-۴-۴- آزمون دیکی-فولر مقطعی (CADF) ..... ۴۲
- ۳-۶-۱-۵- آزمون‌های همجمعی داده‌های ترکیبی ..... ۴۳
- ۳-۷- داده‌های مورد استفاده ..... ۴۴



## فصل چهارم: نتایج و بحث

- ۴۶-۱-۴- مقدمه ..... ۴۶
- ۴۶-۲-۴- بررسی روند شاخص های سرکوب مالی ..... ۴۶
- ۵۱-۳-۴- مدل زیربخش های کشاورزی ..... ۵۱
- ۵۱-۱-۳-۴- آزمون ایستایی متغیرهای مدل رشد زیربخش های کشاورزی ..... ۵۱
- ۵۳-۲-۳-۴- آزمون هم انباشتگی متغیرهای مدل رشد زیربخش های کشاورزی ..... ۵۳
- ۵۴-۳-۳-۴- آزمون های تشخیصی مدل رشد زیربخش های کشاورزی ..... ۵۴
- ۵۵-۴-۳-۴- برآورد مدل رشد زیربخش های کشاورزی ..... ۵۵

## فصل پنجم: جمع بندی و پیشنهادها

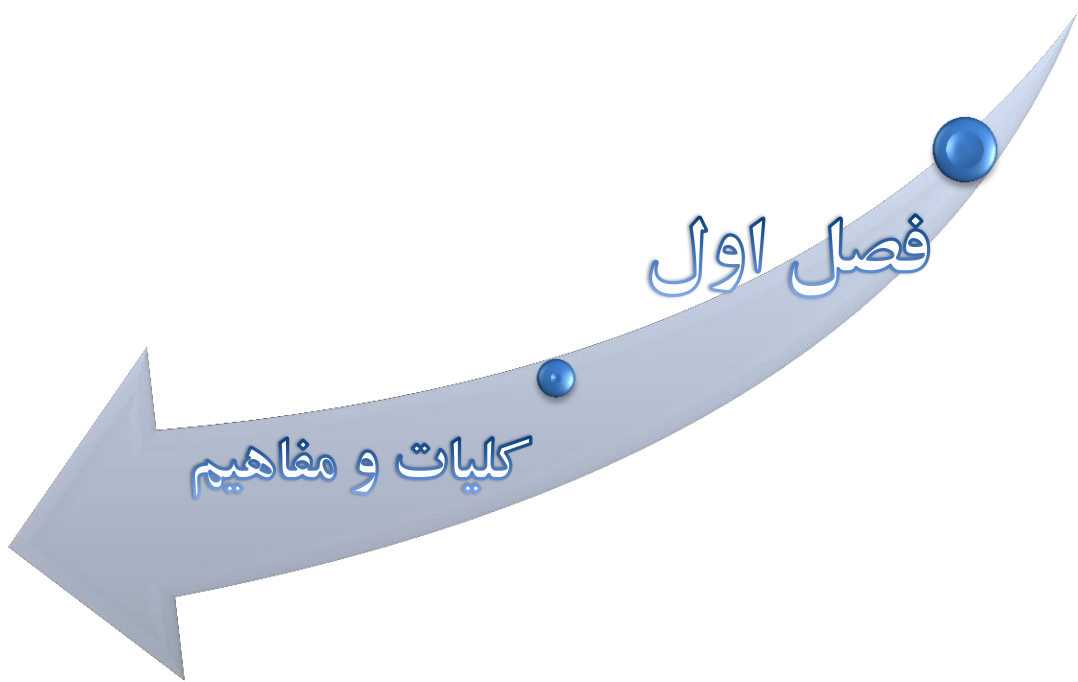
- ۵۹-۱-۵- مقدمه ..... ۵۹
- ۵۹-۲-۵- جمع بندی ..... ۵۹
- ۶۰-۳-۵- آزمون فرضیات ..... ۶۰
- ۶۲-۴-۵- پیشنهادها ..... ۶۲
- ۶۲-۱-۴-۵- پیشنهادهای اجرایی ..... ۶۲
- ۶۴-۲-۴-۵- پیشنهادهای تکمیلی ..... ۶۴
- ۶۵- منابع ..... ۶۵
- ۷۲- پیوست ها ..... ۷۲

## فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲- خلاصه برخی از مطالعات	۲۳.....
جدول ۱-۴- نتایج آزمون ریشه واحد متغیرهای مدل رشد زیربخش های کشاورزی	۵۲.....
جدول ۲-۴- آزمون کائو برای هم‌انباشتگی متغیرهای مدل رشد زیربخش های کشاورزی	۵۳.....
جدول ۳-۴- آزمون‌ها تشخیصی در مدل رشد زیربخش های کشاورزی	۵۴.....
جدول ۴-۴- برآورد الگوی رشد زیربخش های کشاورزی	۵۵.....

## فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۳-۱- تابع تولید	۳۳
نمودار ۴-۱- روند تغییرات شاخص تفاوت نرخ تورم ایران و جهان	۴۷
نمودار ۴-۲- روند تغییرات شاخص شکاف نرخ ارز رسمی و آزاد	۴۸
نمودار ۴-۳- روند تغییرات شاخص نسبت بدهی دولت به حجم نقدینگی	۴۹
نمودار ۴-۴- روند تغییرات شاخص نرخ بهره حقیقی	۵۰



کلیات و مفاهیم

فصل اول

## ۱-۱- مقدمه

بی‌شک، تأمین نیازهای اولیه بشر، عمده‌ترین عامل توجه به بخش کشاورزی بوده است. در حقیقت سایر بخش‌های اقتصادی به تدریج و با توجه به نیازهای بخش کشاورزی به وجود آمده‌اند. صرفه‌جویی در مصارف ارزی در خصوص کاهش واردات محصولات کشاورزی از طریق افزایش تولیدات داخلی، استراتژیک بودن برخی محصولات این بخش، فراهم‌آوری برخی داده‌های مورد نیاز به‌ویژه برای بخش‌های صنعت و خدمات و نیز بازاری برای ستاده سایر بخش‌ها، از جمله دلایل اهمیت بخش کشاورزی در اقتصاد ملی می‌باشد (طهران‌چیان، ۱۳۸۷). بخش کشاورزی به‌عنوان یکی از بخش‌های اقتصادی در جهت پیشبرد استراتژی‌های توسعه و دستیابی به اهداف چشم‌انداز در زمینه بسیاری از شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی از جمله کاهش فقر و ایجاد اشتغال، می‌تواند بسیار مؤثر واقع گردد (سلامی و انصاری، ۱۳۸۸). همچنین این بخش تأمین‌کننده حدود ۱۳ درصد تولید ناخالص داخلی، ۲۵ درصد ارزش صادرات غیر نفتی و ۲۰ درصد اشتغال است و نیز تأمین نزدیک به ۹۳ درصد نیازهای غذایی جامعه و تولید مواد اولیه بسیاری از صنایع دیگر را بر عهده دارد. از مهمترین موضوعات مرتبط با بخش کشاورزی، تأمین مالی آن است که همواره به‌عنوان عامل محدودکننده رشد این بخش مطرح و در چارچوب برنامه‌های توسعه، راهکارهای متنوعی برای آن تدوین و مورد پیگیری قرار گرفته است (آقانصیری، ۱۳۹۱).

دستیابی به رشد اقتصادی بالا و پایدار، همواره مورد نظر برنامه‌های اقتصادی کشورها بوده است. در همین راستا، اقتصاددانان تلاش نموده‌اند تا عوامل مختلف تأثیرگذار بر رشد اقتصادی را شناسایی نموده و نحوه حصول شرایط لازم برای ظهور و گسترش این عوامل را در قالب بسته‌های سیاستی ارائه نمایند. اثبات وجود رابطه مثبت میان توسعه بازارهای مالی و رشد اقتصادی توسط بسیاری از مطالعات، پژوهشگران را بر آن داشته است تا عوامل بازدارنده رشد و توسعه بازارهای مالی را مورد مطالعه قرار دهند. مداخلات دولت‌ها در بازارهای مالی، مانند تعیین سقف نرخ سود سپرده‌های بانکی، نرخ‌های بالای ذخایر قانونی، دخالت در نحوه توزیع اعتبارات بانکی، وضع قوانین و مقررات محدودکننده حساب جاری و حساب سرمایه، از یک سوی باعث محدودیت در بازارهای مالی شده و از سوی

دیگر نرخ سود(بهره) حقیقی بانکی منفی را باعث می‌شود. در ادبیات مالی پدیده اخیر سرکوب مالی نامیده می‌شود که باعث کاهش رشد اقتصادی می‌گردد (کميجانی و پوررستمی، ۱۳۸۷). سرکوب مالی با نگهداری نرخ‌های بهره پایین‌تر از نرخ طبیعی بهره، میزان پس‌انداز را پایین می‌آورد و اگر سرمایه‌گذاری هم صورت گیرد، رشد اقتصاد در سطحی پایین‌تر از نرخ رشد اقتصادی بالقوه خواهد بود. در چنین دورنمایی آزادسازی مالی، کشورهای در حال توسعه را قادر می‌سازد تا پس‌انداز داخلی و رشد را ارتقا و وابستگی زیاد به جریان سرمایه خارجی را کاهش دهند (مک‌کینون و شاو<sup>۱</sup>، ۱۹۷۳). با توجه به شواهد نظری و تجربی، می‌توان نتیجه گرفت که سرکوب مالی یک اثر منفی بر رشد اقتصادی دارد. اما در کشورهای در حال توسعه، به طور کلی سرکوب مالی، یک پدیده مطابق با مسائل مختلف اقتصاد کلان و جمع‌آوری آسان از درآمد دولت است. اندازه‌گیری انحرافات اقتصادی ناشی از سرکوب مالی در کشورهای در حال توسعه، برای رسیدن به مرحله‌ای از رشد اقتصادی ضروری است (سیکدیر<sup>۲</sup>، ۲۰۰۸). موضوع توسعه مالی و رشد اقتصادی در قالب مدل‌های رشد درونزا از اوایل دهه ۱۹۷۰ توجه بسیاری از اقتصاددانان را به خود معطوف کرده است. نتایج این مدل‌ها حاکی از آن است که ارائه خدمات مالی بهتر و کاراتر، زمینه فعالیت‌های نوآورانه را گسترش داده و کارایی را بهبود می‌بخشد و در نتیجه به رشد اقتصادی شتاب می‌دهد. در مقابل وجود موانع بر سر راه فعالیت‌های مالی از قبیل سقف نرخ بهره، تخصیص اعتبارات به صورت گزینشی و نرخ ذخایر قانونی بالا و ...، خدمات مالی ارائه شده نظام مالی به پس‌اندازکنندگان، کارآفرینان و تولیدکنندگان را کاهش داده و به صورت مانعی برای نوآوری ظهور می‌کند و از این طریق رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد (کميجانی و سیفی‌پور، ۱۳۸۵).

---

<sup>1</sup> - MacKinnon & Shaw.

<sup>2</sup> - Sikder.

## ۱-۲- ضرورت انجام تحقیق

کشاورزی در ایران بزرگترین بخش اقتصادی پس از بخش خدمات است که سهم عمده‌ای از صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص می‌دهد. همچنین محل اشتغال بخش وسیعی از جمعیت کشور است. با توجه به نقش اساسی بخش کشاورزی در اقتصاد ایران، بررسی عوامل مؤثر بر رشد این بخش و تأثیر این بخش بر رشد عمومی اقتصاد، از اهمیت زیادی برخوردار است (حاجی‌رحیمی و ترکمانی، ۱۳۸۲). علیرغم اینکه بخش کشاورزی ایران حدود ۱۱ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده، سهم این بخش در سرمایه‌گذاری کمتر از ۵ درصد است. لذا تجهیز منابع مالی برای افزایش سرمایه‌گذاری یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. تأمین نقدینگی برای توسعه سرمایه‌گذاری -ها و سرمایه در گردش از سوی بانک‌ها و صندوق‌های توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی بسیار اندک و ناچیز و در بسیاری از مواقع خارج از زمان مطلوب بوده است (مطالعات زیربنایی، ۱۳۸۸). سرکوب مالی از جمله متغیرهای اقتصادی است که تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر بازار مالی بالاصح بازار سرمایه و از این طریق بر رشد و توسعه اقتصادی دارد ( تقوی و شاهوردیانی، ۱۳۸۹). تأثیر منفی سرکوب مالی بر رشد اقتصادی با تعاریف مختلف و در نمونه‌های متفاوت، می‌تواند لزوم برنامه‌ریزی برای خروج از شرایط سرکوب مالی و اجرای سیاست‌های مناسب برای توسعه مالی را تبیین نماید. اقتصاد ایران نزدیک به سه دهه است که در شرایط سرکوب مالی به سر می‌برد. بدیهی است این یافته برای سیاستمداران و دولتمردان کشور نیز قابل تأمل خواهد بود (کمیجانی و پوررستمی، ۱۳۸۷).

از آنجا که بخش کشاورزی جزو بخش‌های اساسی اقتصاد بوده و سهم عمده‌ای از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است و با توجه به اینکه طی دهه‌های گذشته، آزادسازی مالی و به-عبارتی حذف سیاست‌های سرکوب مالی، همواره یکی از موضوعات مورد توجه اقتصاددانان مختلف بوده است، لذا لزوم بررسی تأثیر این سیاست‌ها بر رشد اقتصادی بخش کشاورزی و زیربخش‌های آن، آشکار می‌شود (منصوری و همکاران، ۱۳۹۲). تاکنون مطالعات زیادی در رابطه با اثرات سرکوب مالی و همچنین توسعه و آزادسازی مالی بر رشد اقتصادی و رشد بخش کشاورزی در ایران انجام شده است ولی توجه کمتری به رشد زیربخش‌های کشاورزی شده است. لذا در این مطالعه سعی شده

تا اثرات شاخص‌های سرکوب مالی بر رشد زیربخش‌های کشاورزی ایران بررسی و روابط بین آنها مشخص شود.

### ۱-۳- اهداف تحقیق

- محاسبه شاخص‌های سرکوب مالی.
- بررسی تأثیر سرکوب مالی بر رشد زیربخش‌های کشاورزی ایران.

### ۱-۴- فرضیات تحقیق

- شاخص‌های سرکوب مالی بر رشد همه‌ی زیربخش‌های کشاورزی ایران تأثیر منفی دارند.
- بیشترین تأثیر شاخص‌های سرکوب مالی بر رشد زیربخش‌های کشاورزی ایران مربوط به شکاف نرخ ارز رسمی و آزاد است.
- کمترین تأثیر شاخص‌های سرکوب مالی بر رشد زیربخش‌های کشاورزی ایران مربوط به نرخ بهره حقیقی است.

### ۱-۵- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

مدل مورد استفاده در تحقیق حاضر مدل رشد سولو می‌باشد و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از الگوی اقتصادسنجی، روش داده‌های ترکیبی (Panel-Data) و نرم افزارهای Eviews، Stata و Excel استفاده شده است.



## ۱-۶- بخش کشاورزی و اهمیت آن در اقتصاد ایران

بخش کشاورزی به دلیل نقش استراتژیک در امنیت غذایی از اهمیت به سزایی برخوردار است از طرف دیگر در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، سهم عمده فعالیت‌های اقتصادی در بخش کشاورزی متمرکز شده است و اقتصاد این کشورها بسیار متکی به این بخش می‌باشد. حتی در کشورهای توسعه یافته، گرچه سهم بخش کشاورزی از کل GDP کمتر از کشورهای در حال توسعه است، اما به هر حال قسمتی از نیروی کار و منابع تولیدی در این بخش به فعالیت می‌پردازند و همچنین سطح گسترده ارتباطات پیشین و پسین تولید محصولات کشاورزی باعث می‌شود که تولید و مبادله این محصولات به عاملی در جهت رشد فعالیت‌های وابسته، اعم از صنعتی و خدماتی تبدیل شود (موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، ۱۳۸۲).

هنگامی که تاریخ اقتصادی کشورهای پیشرفته فعلی مورد مطالعه قرار می‌گیرد، اهمیت بخش کشاورزی بیشتر درک می‌شود، زیرا قبل از این که انقلاب صنعتی به وقوع بپیوندد، انقلاب کشاورزی صورت گرفت و انگلستان با زمین‌های محدود خود به انبار غله اروپا مبدل شد و باعث گردید که با پیشرفت بخش کشاورزی، همزمان بخش صنعت، با استفاده از سرمایه‌ها و نیروی کار آزاد شده بخش کشاورزی رشد سریعی داشته باشد. بخش کشاورزی در جریان توسعه اقتصادی چند وظیفه مهم و اساسی بر عهده دارد، اولین و مهم‌ترین وظیفه بخش کشاورزی تأمین غذا و امنیت غذایی برای جمعیت روبه رشد می‌باشد. وظیفه مهم دیگر بخش کشاورزی ایجاد مازاد اقتصادی و سرمایه برای توسعه فعالیت‌های بخش کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصادی است. عرضه مواد خام مورد نیاز صنعت و کمک به توسعه صنایع وابسته به کشاورزی و همچنین تأمین ارز برای واردات کالاهای سرمایه‌ای مورد نیاز سایر فعالیت‌های اقتصادی از دیگر وظایف بخش کشاورزی است. یکی دیگر از وظایف حیاتی بخش کشاورزی نیز حفظ و بهسازی محیط زیست می‌باشد (خداپرست شیرازی و رحمن ستایش، ۱۳۸۹). رشد کشاورزی به عنوان بستری برای نیل به اهداف توسعه در کشورهای در حال توسعه امری ضروری قلمداد می‌شود. اقتصاددانان توسعه به طور عام و اقتصاددانان کشاورزی به طور خاص بر این امر تأکید دارند که کشاورزی می‌تواند به رشد اقتصادی کمک کند. تعداد زیادی از این اقتصاددانان، بر اهمیت بخش کشاورزی به دلیل فراوانی منابع و توانایش در انتقال مازاد منابع به بخش صنعت در مراحل اولیه توسعه ابرام کردند (ذوقی‌پور و زیبایی، ۱۳۸۸). به عبارت دیگر، توسعه بخش کشاورزی پیش شرط و نیاز ضروری توسعه اقتصادی کشور است و تا زمانی که موانع توسعه در این

بخش برطرف نشود سایر بخش‌ها نیز به شکوفایی، رشد و توسعه دست نخواهد یافت (امیر تیموری و خلیلیان، ۱۳۸۷).

## ۱-۷- سرکوب مالی

مک کینون<sup>۱</sup> در سال ۱۹۷۳ برای اولین بار اصطلاح سرکوب مالی را به صورت زیر تعریف نمود. وقتی سرکوب مالی رخ می‌دهد، فعالیت‌های وارداتی، صادرات مواد معدنی، محصولات صنعتی حمایتی، شرکت‌های بزرگ بین‌المللی و مؤسسات مختلف دولتی و حتی کسری بودجه‌های غیر معمول دولت، منابع محدود حاصل از سپرده‌های بانکی را تصاحب می‌کند و سایر منابع مالی اقتصادی باید از طریق منابع ناکافی قرض‌دهندگان، صاحبان بنگاه‌های رهنی و تعاونی‌ها، تأمین شود (مک کینون، ۱۹۷۳). به عبارتی برای درک بهتر مفهوم سرکوب مالی می‌توان گفت، در بیشتر کشورهای در حال توسعه، دولت‌ها کنترل‌هایی بر جریان سرمایه بین‌المللی وضع می‌کنند که توأم با کنترل بازارهای مالی داخلی است. این پدیده به طور گسترده در اقتصاد توسعه بررسی شده و سرکوب مالی<sup>۲</sup> نام گرفته است (درویشی، ۱۳۸۵). اشکال مختلف مداخلات دولت‌ها در بازارهای مالی، مانند تعیین سقف نرخ سود سپرده‌های بانکی، نرخ‌های بالای ذخایر قانونی، دخالت در نحوه توزیع اعتبارات بانکی و وضع قوانین و مقررات محدود کننده حساب جاری و حساب سرمایه، از یک سو باعث محدودیت در بازارهای مالی شده و از سوی دیگر نرخ سود (بهره) حقیقی بانکی منفی را باعث می‌شود (کميجانی و پوررستمی، ۱۳۸۷).

## ۱-۸- سرکوب مالی و نقش آن در رشد اقتصادی

شناخت سرکوب مالی به عنوان پدیده مؤثر بر توسعه مالی و از این طریق بر رشد توسعه اقتصادی، به تبیین جامع آن بستگی مستقیم دارد که در بسیاری از پژوهش‌های مرتبط با صورت علمی و و تئوریک و همچنین به صورت موردی در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است (تقوی و شاهرودیانی، ۱۳۸۹). دست‌یابی به رشد اقتصادی بالا و پایدار، همواره مورد نظر برنامه‌های اقتصادی کشورها بوده است. در همین راستا اقتصاددانان تلاش نموده‌اند تا عوامل مختلف تأثیرگذار بر رشد

<sup>1</sup>- MacKinnon.

<sup>2</sup>- Financial Repression.

اقتصادی را شناسایی نموده و نحوه حصول شرایط لازم برای ظهور و گسترش این عوامل را در قالب بسته‌های سیاستی ارائه نمایند. اثبات وجود رابطه مثبت میان توسعه بازارهای مالی و رشد اقتصادی توسط بسیاری از مطالعات، پژوهشگران را بر آن داشته است تا عوامل بازدارنده رشد و توسعه بازارهای مالی را مورد مطالعه قرار دهند (کمیجانی و پور رستمی، ۱۳۸۷). مطالعات انجام شده در زمینه رابطه سرکوب مالی و رشد اقتصادی نشان می‌دهد با وجود اینکه برخی مطالعات به صورت مشروط به اثر مثبت سرکوب مالی بر رشد و کارایی اقتصادی اشاره می‌کنند، اما قسمت عمده ادبیات تئوریک جدید، مؤید وجود رابطه منفی بین رشد اقتصادی و سرکوب مالی می‌باشد. مطالعات تجربی انجام شده نیز بر این موضوع صحه گذاشته‌اند. مطالعات آگروالا و گلب<sup>۱</sup> (۱۹۸۸)، استرلی<sup>۲</sup> (۱۹۹۰) و روبینی و مارتین<sup>۳</sup> (۱۹۹۱) از این دسته هستند که رابطه منفی بین سرکوب مالی و رشد اقتصادی را تأیید می‌کنند و سرکوب مالی را عاملی در کاهش رشد اقتصادی می‌دانند (مراسلی و درویشی، ۱۳۸۷).

#### ۱-۹- ساختار پایان نامه

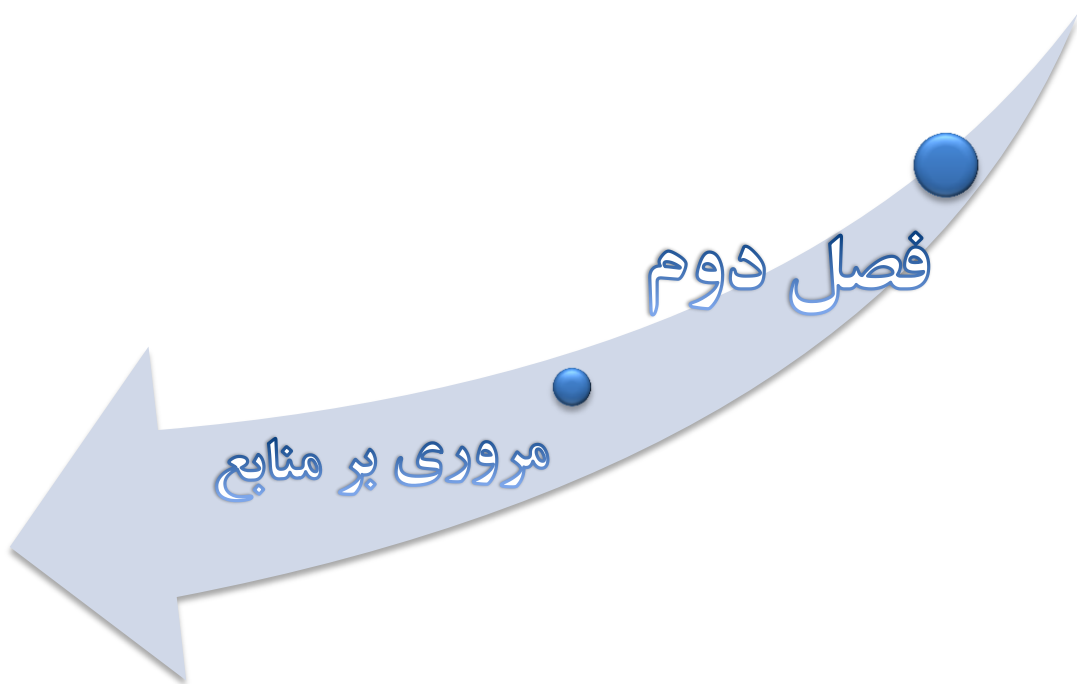
تحقیق حاضر شامل پنج فصل می‌باشد و همانطور که مشاهده شد، در فصل اول کلیاتی از تحقیق آورده شد که در آن مقدمه، ضرورت انجام تحقیق، اهداف و فرضیه‌ها، روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و مختصری در مورد بخش کشاورزی، سرکوب مالی و رشد اقتصادی، جای گرفت. در فصل دوم به مرور مهمترین مطالعات انجام شده در داخل و خارج از کشور در زمینه رشد بخش کشاورزی، سرکوب مالی و تأثیر این سیاست بر رشد و توسعه اقتصادی پرداخته می‌شود. مبانی نظری و روش‌شناسی تحقیق در فصل سوم ارائه می‌شود و طی آن به مفاهیم کلی در زمینه سرکوب مالی و همچنین روش اقتصاد سنجی مورد استفاده اشاره می‌شود. در فصل چهارم نتایج حاصل شده از تحقیق و تفسیر آن‌ها بیان می‌شود و در پایان فصل پنجم که به جمع‌بندی نتایج و ارائه راه حل و پیشنهادها پرداخته می‌شود، تقدیم می‌گردد.

---

<sup>1</sup>- Agarwala and Gelb.

<sup>2</sup>- Esterly.

<sup>3</sup>- Roubini and Martin.



فصل دوم

مروری بر منابع